

KAYIP SESLERİN İZİNDE

Emre Aracı

Hever Kalesi’nde *Anna Bolena*

Emre Aracı; İtalya’nın Como Gölü kıyısındaki Blevio kasabasında, soprano Giuditta Pasta’nın (1797-1865), bugün beş yıldızlı bir otele dönüştürülmüş olan, göl kıyısındaki villasında, 33 yaşındaki Gaetano Donizetti tarafından notaya dökülen ve dünya çapındaki kariyerini perçinleyen *Anna Bolena* operasının ardındaki sır perdesini aralıyor.

Yağmurlu bir sonbahar günüydü. İngiltere’nin Kent bölgesindeki Edenbridge Tren İstasyonu’ndan bindiğim takside o akşam kalacağım Hever Kalesi’ne doğru yol alırken insanın kendisini Lord Astor’un burada sıklıkla verdiği haftasonu davetlerinden bir tanesine katılan bir misafir gibi hissetmemesi imkansızdı. Paslı sarmaşık yapraklarının kucakladığı, dört tarafı su dolu bir hendekle çevrili, tepesinde bayrağı dalgalanan, peri masallarının sayfalarından çıkma bu minyatür Ortaçağ kalesini terk edilmiş, ıssız bir halde ilk gördüğümde o anın müziği benim için ancak Henri Duparc’ın *L’Invitation au voyage* şarkısıyla ifade bulabilirdi diye düşündüm. Ne de olsa ben de bir seyyah olarak davet edilmiştim buraya ve Duparc’ın şarkısında bestelediği Baudelaire’in *Seyahate Davet* şiirinin Cahit Sıtkı Tarancı çevirisindeki nakaratı gibi “Orda ne varsa süs, sükun ve şehvet / İntizam ve güzellikten ibaret” idi. “Karışık göklerinin ıslak güneşlerinde”, o günün büyüsünde ayrı bir büyü vardı ki odama yerleşir yerleşmez bir anda beliren o ıslak güneşin gülümsediği pencereme akseden gök kuşağı renkleri buna sadece bir işaret değil, tabiatın da çevremdeki bu şiirsel mimari estetiğin tamamlanmasında gösterdiği hiç beklenmedik gayretin ifadesi gibiydi. Mutluluk insanın dışında değil, içindeydi elbette, ama böyle anların yalın benliğimizdeki etkisi hiç şüphesiz ki çevremizdeki o estetik güzelliği içimize aldığımızda onunla birlikte ruhumuzun derinliklerine giren dinginlikte saklıydı. İntizam ve güzellik, Hever Kalesi’nin dokusunda zaten bol miktarda mevcuttu.

Eğer o günün müziği Duparc’ın *Seyahate Davet*’i ise benim için romanı da Elizabeth von Arnim’in *The Enchanted April*’ı (Büyülü Nisan) olmalıydı elbette. Zira coğrafyalar ve mevsimler farklı da olsa, yağmurlu bir

Sonbaharda Hever Kalesi (Fotoğraf Emre Aracı)

Londra’da, 1920’lerde açılarak İtalya’nın Portofino kasabasına uzanan ve burada, tepelere konumlanmış, Akdeniz’e hakim, mor salkımların sarmaladığı büyülü bir kalenin insan ruhu üzerindeki olumlu etkisini konu alan bu romantik yapıtın hayalimdeki dekoru pekâlâ da Hever Kalesi olabilirdi. Zira Hever’ın birbirinden güzel bitkiler ve antik Roma heykelleriyle dolu İtalyan Bahçesi’nde ve bahçenin uzandığı o yapay göle hakim, Trevi Çeşmesi’nden esinlenilerek tasarlanmış olan locaya doğru yapmış olduğum o sonbahar yürüyüşü beni *Büyülü Nisan*’a götüren aheste adımlardan başka bir şey değildi. Zira o heykellerle bezeli bahçedeki sessiz yürüyüş bana Avusturalya doğumlu, İngiliz asıllı ve Alman bir kontla evli olan Elizabeth von Arnim’in bugün Polonya sınırları dahilinde, o devir Prusya toprakları olan Nassenheide’daki (Rzedziny) malikânesinin kapısında yazılı olduğunu biyografisinde okuduğum “Venüs, Eros, güzellik ve ilham perileri, Dionysos, Apollo burada hep birlikte yaşayacaklarına söz verdiler” cümlesini hatırlatacaktı.

O İtalyan bahçesini Hever Kalesi’ne ekleyen, o zamanlar harap durumdaki kaleyi 1903’te satın alarak restore eden, büyük varlık sahibi Amerikalı iş adamı ve hayırsever William Waldorf Astor’dan (1848-1919) başkası değildi. Astor 1891’de bütün servetiyle birlikte İngiltere’ye taşınımış, İngiliz tabiyetine geçtikten sonra 1916’da Baron Astor olarak Lordlar kamarasına girmişti. Günümüzde New York’taki Waldorf Astoria Oteli’nde de adı yaşayan Astor, Hever Kalesi’ne Tudor devri stiline uygun olarak şirin köy evleri havasında binalar da eklemiş ve burayı haftasonu davetlerine katılmak üzere gelenleri ağırlamak için bir tür misafirhaneye dönüştürmüştü. Dolayısıyla bugün Hever’daki misafirperverlik geleneği, yarattığı İtalyan bahçesi gibi Astor’un emekleri sonucu hayat bulmuştu. Ama Hever Kalesi Henry James’in romanlarından çıkma bir Amerikan ailesinin Avrupa’daki mütevazı evi olması özelliğinin ötesinde İngiltere tarihinde de çok önemli bir yere sahip; zira

William Waldorf Astor, (Hubert von Erkomer, 1898, National Trust, Cliveden)

Anne Boleyn, (Hever Kalesi)

burası Kral VIII. Henry’nin talihsiz eşi, Kraliçe I. Elizabeth’in annesi Anne Boleyn’in çocukluğunun geçtiği yer. Dolayısıyla bütün bu estetik ve rafine güzelliğin arkasında

Hever Kalesi

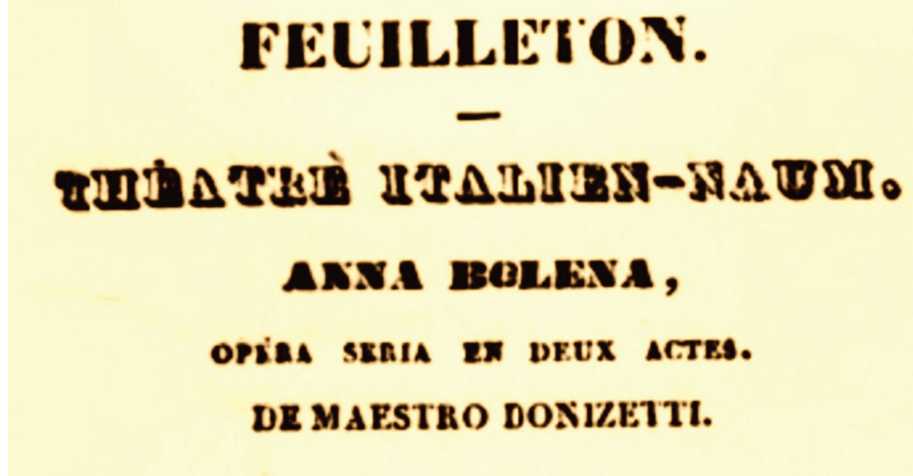

VIII. Henry, (Genç Hans Holbein)

bir o kadar da trajik bir öyküsü var Hever Kalesi'nin.

Asma köprüsü ve yukarıdan inen demir parmaklıklı büyük kapısıyla 1270'te Kral I. Edward devrinde William de Hever tarafından inşa edilen Hever Kalesi tarih içerisinde Boleyn ailesine geçmiş ve 1505'te buraya Anne'in babası Thomas Boleyn yerleşmişti. Anne ile tanıştığında Aragonlu Catherine ile evli olan Henry Hever Kalesi'ne de zaman zaman gelir ve kalırdı. Hatta Kral'ın kendi can güvenliği için beraberinde getirdiği kapı kilitlerinden bir tanesi bugün hâlâ Hever'ın kapılarından birinde burayı ziyaret edenlere canlı bir tarih dersi verircesine öylece durmakta. Henry'nin İngiltere'yi Roma Katolik Kilisesi'nden ayırarak Anglikan Kilisesi'ni kurmasına ve dolayısıyla İngiltere'deki Reform hareketine de Anne Boleyn ile evliliği sebep olacaktı. Çünkü Papa VII. Clement, Aragonlu Catherine'den boşanmasına izin vermemiş, ama Henry yine de Catherine'den boşanarak 1532'de Anne ile önce gizlice evlenmiş ve 25 Ocak 1533'te Londra'daki törende nikahları resmileşmişti. Hever Kalesi ise haliyle bu devre daha da bir önem kazanmıştı. Ancak Anne'in kraliçeliği 3 yıl sonra, bu defa da Jane Seymour ile evlenmek isteyen Henry tarafından üçüncü evliliğine yol açmak üzere vatan hainliği ile suçlanmasının ardından 19 Mayıs 1536'daki idamıyla trajik bir şekilde noktalanacaktı. Üstelik Thomas Boleyn'in birkaç yıl sonra varissiz olarak vefat etmesinin ardından Henry Hever Kalesi'ne de el koymuş ve burayı sonradan boşayacağı dördüncü eşi Anne Cleves'e boşanma tazminatı olarak vermişti.

Anne Boleyn'in trajedisi neredeyse 300

FEUILLETON.

—

THÉATRE ITALIEN-NAUM.

ANNA BOLENA,

OPÉRA SERIA EN DEUX ACTES.

DE MAESTRO DONIZETTI.

Naum Tiyatrosu'nda 'Anna Bolena', *Journal de Constantinople*, 24 Mart 1853

Gaetano Donizetti

yıl sonra, 1830 yılında Hever Kalesi'nden çok uzaklarda, İtalya'nın Como Gölü kıyısındaki Blevio kasabasında 33 yaşındaki bir besteci tarafından notaya dökülecekti. Gaetano Donizetti'nin dünya çapındaki kariyerini perçinleyen *Anna Bolena* operası soprano Giuditta Pasta'nın (1797-1865), bugün beş yıldızlı bir otele dönüştürülmüş olan, göl

Soprano Giuditta Pasta Anna Bolena rölünde (Karl Bryullov, 1830)

kıyısındaki villasında yaratılmıştı. Zira Donizetti o sırada Pasta'nın villasında misafir olarak kalıyordu ve operanın 26 Aralık 1830'da Milano'daki Teatro Carcano'da dünya prömiyeri gerçekleştiği zaman da Anna Bolena rolünde bu ünlü soprano yer

Naum Tiyatrosu'nda Anna Bolena rolünü canlandıran Anna Caradori, (*The Illustrated London News*, 13 Mayıs 1854, Emre Aracı koleksiyonu)

almıştı. *Anna Bolena* Donizetti'ye o kadar büyük bir başarı getirmişti ki hocası Johann Simon Mayr eski öğrencisine bundan böyle "Maestro" olarak hitap etmeye başlamıştı. Donizetti'nin kendisi de bu temsilden memnundu; hatta eşi Virginia Vaselli'ye prömiyeri anlatırken "Gelen herkes daha önce böylesine göz kamaştırıcı bir zafere katıldığını hiç hatırlamadığını söylüyor. O kadar mutluyum ki ağlamak istiyorum" diyecekti. Donizetti yirmi dokuzuncu operasını bir aydan az bir süre içerisinde bestelemişti. İtalyan operasında Romantizm'e geçiş döneminin önemli bir yapıtı olarak da kabul edilen *Anna Bolena*'nın librettosu ise devrinin en ünlü şair ve librettistlerinden Felice Romani'ye (1788-1865) aitti.

Anna Bolena Londra'da ilk olarak İtalya'daki prömiyerinden bir sene sonra, 8 Temmuz 1831'de, King's Theatre'da sahnelendi. Hever Kalesi ile Anne Boleyn arasında, Astor ailesinin de adının geçtiği yine enteresan bir bağlantı olarak operanın New York prömiyeri ise 7 Ocak 1850'de Astor Opera House'ta gerçekleşecekti. Astor Place'in adı William Waldorf Astor'un büyük dedesi John Jacob Astor'dan (1763-1848) geliyordu. *Anna Bolena* İstanbul'un Naum Tiyatrosu'nda da 1853 yılının Mart ayında sahnelendi. Üstelik bestecinin ağabeyi Giuseppe Donizetti de muhtemelen seyirciler arasında olmalıydı. VIII. Henry'nin sarayının bütün dekor ve kostümleriyle Beyoğlu'na taşındığını düşünmek ve Tudor döneminin trajik aşk entrikalarının Pera ahalisi huzurunda yeniden canlandırıldığını hayal etmek bile bu satırları kaleme alırken insana bir hayli gerçek dışı geliyor. *Journal de Constantinople* gazetesinin 24 Mart 1853 tarihli sayısında opera hakkında uzun bir kritik yazısı kaleme alan Georges Noguès'un da aktardığı gibi tiyatro idaresi kostümlere masraf etmekten hiç kaçınmamıştı; "ipek, kadife, altın işleme ve ermin kürk" ile bezeli Anne Boleyn ve Jane Seymour'un kostümleri bilhassa güzeldi. Kral Henry de bir o kadar gerçekçiydi. Ancak temsilin Paskalya dönemine rastlamış olması Noguès'u oldukça şaşırtmış ve idarenin "göz yaşları ve yas dolu" bu operayı muhtemelen "Büyük Perhiz"e uygun görerek seçtiğini ona düşündürmüştü.

Noguès başroldeki soprano Anna Caradori'yi ise Anne Boleyn'i canlandırırken biraz fazla trajik bulmuştu; ona göre "trajik ifade operanın bütününde ve arka planında hüküm sürmeli" idi. Naum Tiyatrosu sahnesinde Anna Bolena'yı canlandıran 1822 Peşte doğumlu Anna Caradori zaman zaman Annetta adını da kullanırdı. İstanbul'daki temsillerinin ardından Paris'e ve oradan da Londra'ya geçmiş, kariyeri sonradan New York'a kadar uzanmıştı. 22 Ağustos 1853'te Drury Lane Tiyatrosu'nda *Der Freischütz*'de Agathe rolünde ilk olarak Londra'da sahneye çıktığında ertesi günü *The Times* gazetesinde çıkan yazıda onun *prima donna* olarak İtalya, Almanya ve hatta Osmanlı başkentinde dahi gösterdiği başarılardan söz edilmişti. 13 Mayıs 1854 tarihli *The Illustrated London News* gazetesi de onun İstanbul'daki kariyerine atıfta bulunarak bir gravür portresini yayımladı. Kayıtlara göre Anna Caradori bu devre Londra'da 57 Gower Street adresinde oturuyordu (Kurt Ganzl, *Victorian Vocalists*, Taylor & Francis, 2017, s. 128).

Hever Kalesi'ndeki İtalyan bahçesinin girişi (Fotoğraf: Emre Aracı)

Hever Kalesi'nin duvarlarında asılı o hüzünlü ve sert bakışlı Tudor portrelerine bakıp da İtalyan bahçesinin huzurunu hissederken belki de gerçek mutluluğun doğada, çiçeklerde, sanatta ve edebiyatta saklı olduğunu düşündüm bir an. Donizetti'nin partisyonu, Anne Boleyn'in trajedisi bir anda yerini tekrar Duparc'ın *L'Invitation au voyage* şarkısına bıraktı: "Her şey kendi dilince / Ses verir bize; / Ve kalbini gizlice / Gösterir bize". Elizabeth von Arnim'in bahçesi de böyle bir yer olmalıydı. Hever Kalesi'ndeki gün, yakınlarındaki bir başka malikâne olan Penshurst Place'in Ortaçağ meydanındaki The Leicester Arms'da çıtır çıtır yanan bir şöminenin başında noktalandı. Sevdiğimiz bir yazar, şair, besteci olsun, eski bir dost ya da anlık karşılaştığımız birisi olsun, Marcel Proust'un da dediği gibi "Bizi mutlu eden insanlara minnettar olalım; onlar ruhlarımızdaki çiçekleri açtıran hoş bahçıvanlardır" ve bu duyguları kelimelere dökmek hiçbir zaman solmayacak bir bahçe yaratmaktır…

Emre Aracı'nın Andante'deki geçmiş yazılarının tamamına www.emrearaci.weebly.com adresinden ulaşabilirsiniz.